

динамічної стійкості може трансформуватися або адаптуючись під впливом мінливих факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, або внаслідок біфуркаційних процесів змінювати аттрактор системи та її параметри в стані гомеостазу. Під час розгортання адаптаційної стадії розвитку відбувається повільне нагромадження кількісних і якісних змін параметрів економічної системи і її компонентів, відповідно до яких у точці біфуркації система вибере один з можливих для неї аттракторів. У результаті цього відбудеться якісний стрибок і економічна система сформує нову дисипативну структуру, яка виникла в ході процесу адаптації до умов зовнішнього середовища у відповідності до їх змін. Адаптаційний етап розвитку характеризується наявністю механізмів, що придушують сильні коливання економічної системи чи компонентів середовища і повертають її в стійкий стан, властивий їй на цьому етапі. Поступово в економічній системі зростає невизначеність, оскільки через накопичені в системі, а також у її компонентах і зовнішньому середовищі зміни, здатність системи до адаптації падає і наростає нестійкість. Виникає гостре протиріччя між старим і новим у системі, а при досягненні параметрами економічної системи і середовища біфуркаційних значень нестійкість стає максимальною і навіть, малі флуктуації приводять систему до стрибку. На цій фазі розвиток здобуває непередбачений характер, оскільки викликається він не тільки внутрішніми коливаннями, силу і спрямованість яких можна прогнозувати (проаналізувавши історію розвитку і сучасний стан економічної системи), але і зовнішніми, що вкрай ускладнює, а то й унеможливує прогноз. Після формування нової дисипативної структури, економічна система знову вступає на шлях плавних змін і цикл повторюється.

Особливістю функціонування економічних систем є майже незмінна ціль-програма поведінки системи – це підтримка рівня конкурентоспроможності, прибутковості та рентабельності підприємства, а також реалізація конкурентоспроможного потенціалу під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

Отже, синергетичний підхід не тільки пояснює поведінку економічних систем в стані нерівноваги, але й дає інструментарій до вивчення особливостей функціонування економічних систем в ринкових відносинах. За допомогою цього інструментарію стає можливим пізнання особливостей розвитку економічних систем в стані нерівноваги, що є першим кроком на шляху пошуку засобів підвищення ефективності діяльності та конкурентоспроможності підприємства, що є безумовно актуальною задачею кожного суб'єкту господарювання та складає предмет подальшого дослідження.

Джерела та література:

1. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: учение о взаимодействии. Пер. с нем. А. Р. Логунова / Г. Хакен – Москва-Ижевск : Институт компьютерных исследований, 2003. – 320 с.
2. Хакен Г. Синергетика. Пер. с англ. В. И. Емельянова / Г. Хакен. – М. : Мир, 1980. – 405 с.
3. Николис Г., Пригожин И. Познание сложного. Введение: Пер. с англ. / Г. Николис, И. Пригожин. – М. : Мир, 1990. – 344 с.
4. Синергетична парадигма економіки : Монографія / Є. І. Хомаківський, І. Г. Грабар, Ю. С. Цал-Цалко, І. Є. Януль, О. В. Вознюк, О. Г. Денисюк, О. М. Охрімчук. – Житомир : 2007. – 160 с.
5. Синергетичні та екофізичні методи дослідження динамічних та структурних характеристик економічних систем : Монографія / В. Д. Дербенцев, О. А. Сердюк, В. М. Соловйов, О. Д. Шарапов. – Черкаси : Брама-Україна, 2010. – 287 с.
6. Розвиток вітчизняної педагогічної думки: синергетичний підхід : Монографія / П. Ю. Сауха. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 184 с.

Купченко В.Г.

УДК 332:330+330.567.2

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВІ ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ЗАОЩАДЖЕННЯМИ ТА ІНВЕСТИЦІЯМИ

Анотація. В статті доведено системний характер зв'язків між заощадженнями та інвестиціями, виявлено системоутворюючу роль даного виду зв'язку в соціально-економічній системі, показано його структурно-змістові особливості.

Ключові слова: заощадження, інвестиції, національна економіка, зв'язки між заощадженнями та інвестиціями, системний підхід, структура зв'язків.

Аннотация. В статье обоснован системный характер связей между сбережениями и инвестициями в национальной экономике, выявлена системообразующая роль данного вида связей в социально-экономической системе, показаны его структурно-содержательные особенности.

Ключевые слова: сбережения, инвестиции, национальная экономика, связи между сбережениями и инвестициями, системный подход, структура связей.

Summary. System nature of saving and investments relationships in national economy is grounded as well as meaning of this type of relationships in forming of socio-economic system is highlighted and structure and content peculiarities are showed.

Key words: savings, investments, national economy, saving and investments relationships, system approach, structure of relationships.

Постановка проблеми в загальному вигляді, зв'язок з науковим і практичними завданнями

В умовах сьогодення, коли українська економіка переживає вторинну хвилю фінансово-економічної кризи, нестабільність очікувань економічних суб'єктів щодо майбутньої ситуації, важливою задачею управління національною економічною системою виступає активізація інвестиційної діяльності, перш за все за рахунок власних джерел інвестиційних ресурсів, якими, перш за все, виступають заощадження населення. Тому однією з найбільш важливих проблем сучасної економічної політики України має стати пошук механізмів та методів виведення з тіні і активного залучення в національне відтворення саме цієї категорії інвестиційних ресурсів. Науковий підхід до об'єктивної оцінки будь-якого явища або процесу і, тим більше, вироблення спроб управляти або цілеспрямовано змінювати його, вимагають з'ясування сутності даного явища, виявлення його внутрішньої структури та функціональних особливостей. З огляду на сказане питання виявлення системних зв'язків між заощадженнями населення та інвестиціями в національну економіку на сутнісному, організаційному, інструментальному рівнях являє собою актуальну наукову та практичну задачу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Викладення невирішених питань

Сучасні підходи до дослідження сутності зв'язків між заощадженнями населення та інвестиціями базуються на теоретичних концепціях споживання, викладених в межах кейнсіанської та неокласичної шкіл (Дж.М. Кейнс, Дж. Дьюзенбері, Ф. Модільяні, М. Фрідмен та ін.), Разом з тим, вказані наукові розробки стосуються, в основному, сутнісного аспекту мотивації до заощаджень та мотивації до інвестування, тоді як в реальній економіці суб'єктами заощаджень та інвестиційного процесу можуть бути різні економічні агенти. Крім того, ролі держави у координації економічних інтересів суб'єктів заощадження та суб'єктів інвестиційної діяльності приділено недостатню увагу.

У сучасній українській економічній науці питанням заощаджень та інвестицій в їх зв'язку, вибору методів державної політики стимулювання трансформації збережених коштів населення у інвестиційні ресурси присвячено фундаментальні дослідження О. Ватаманюка, М. Туріянської, роботи А. Ходжаян, А. Берегулі, М. Михайлюка та ін.

Разом з тим, варто відзначити певну недостатність наукового доведення системності зв'язків між заощадженнями та інвестиціями, відсутність їх обґрунтованої структуризації, що обумовлює необхідність подальшого аналізу даного питання.

Загальна мета дослідження

Метою дослідження виступає теоретичне обґрунтування сутності та структурно-змістових особливостей системи зв'язків між заощадженнями та інвестиціями в національній економіці.

Викладення основного матеріалу. Обґрунтування отриманих результатів

Системний підхід до аналізу соціально-економічних явищ, процесів та механізмів передбачає виділення в їх взаємозв'язку рис сталості, ієрархічності, цілісності, взаємозалежності та інших властивостей системних об'єктів [1]. На думку окремих авторів, існує потреба у описі мети, задач, функцій, структурних елементів та механізму функціонування аналізованої системи [2].

Використання системного підходу обумовлює доцільність наступного порядку аналізу системи зв'язків між заощадженнями та інвестиціями (рис. 1).

Сутнісний та функціональний аспекти зв'язку між заощадженнями та інвестиціями витікає із розуміння сутності економічної діяльності як вмотивованої поведінки людей або груп людей з приводу отримання певних благ для задоволення власних або колективних потреб. Так, мотивація до споживання обмежується міркуваннями очікувань щодо майбутньої ситуації, а значить первісна функція заощаджень – слугувати демпфером в разі нестачі засобів для задоволення потреб у майбутньому.

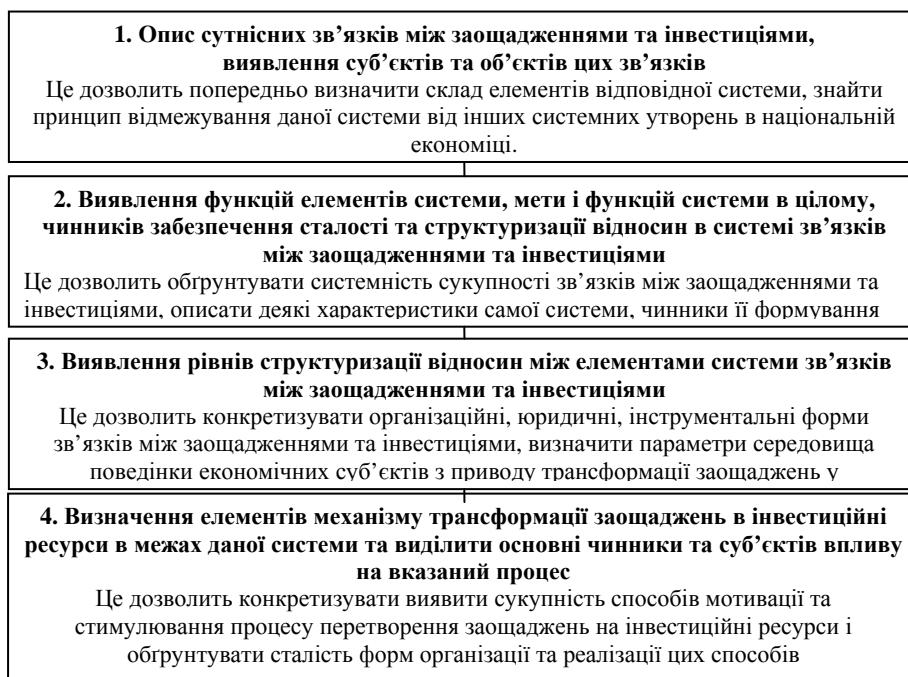

Рис. 1. Логічна схема науково аналізу системи зв'язків між заощадженнями та інвестиціями

Зростання потреб в процесі індивідуального та суспільного функціонування і розвитку економічного суб'єкта змушує певним чином розширювати спектр інтересів та урізноманітнювати цілі економічної діяльності. А значить приводить до розуміння необхідності нагромаджувати багатство для отримання нового статусу, нових можливостей для задоволення нових потреб, в тому числі в майбутньому, в тому числі і з огляду на можливі негаразди. Таким чином другою функцією заощаджень виступає відтворювальна.

Слід вказати, що в ході реалізації заощадженнями першої функції мова йде про відкладене споживання, або, висловлюючись сучасною мовою, міжчасову структуру споживання одного і того ж суб'єкта. При цьому заощаджений дохід не використовуються, тобто не перетворюється на капітал.

Реалізація другої функції заощаджень передбачає цілеспрямовану активну діяльність щодо нагромадження та подальшого використання коштів для розвитку і розширеного відтворення благ. За таких умов економічний суб'єкт бере до уваги не тільки власні мотиви майбутнього споживання або розширеного споживання, але й мотиви інших економічних суб'єктів з приводу спільної діяльності щодо використання заощаджених власних та чужих коштів, тобто отримує нове функціональне призначення – акумулювання заощаджень та перетворення їх на капітал, або вкладення з метою отримання доходу чи іншого соціально-економічного ефекту – інвестиції.

З огляду на вихідні тези про відносну обмеженість ресурсів для задоволення потреб і закон зростання потреб можна з попередніх викладок можна зробити висновок про те, що на глибинному рівні економічний зв'язок між заощадженнями та інвестиціями обумовлюється необхідністю використання все більшої кількості суб'єктно розподілених ресурсів для задоволення зростаючих потреб певної кількості суб'єктів. Соціальний характер даного зв'язку виявляється в необхідності координації економічних інтересів суб'єктів соціально-економічної системи, причому їх залученість у відносини перерозподілу та використання ресурсів постійно зростає прямою залежністю від зростання потреб і зворотною – від ступеню ефективності способів їх задоволення.

Функціональна диференціація мотивів та способів поведінки економічних суб'єктів в рамках економіки країни в цілому відповідно до положень системології [3] приводить до посилення взаємозв'язку між ними і виникнення усталених форм економічних відносин. Еволюційно цей процес протікав у наступних напрямках:

1) виділення сфери відносин між власниками коштів і зацікавленими в акумулюванні коштів суб'єктами;

2) розвиток правового закріплення відносин власності (не важливо, в марксистському (володіння, користування, розпорядження) [4] чи неоінституціональному (пучок 11 прав власності) [5];

3) функціональна спеціалізація між суб'єктами акумулювання та використання акумульованих коштів;

4) зміна системи мотивації власників коштів та суб'єктами їх акумулювання і поява потреби в координації їх мотивів та інтересів: для власників коштів мотивами переведення заощаджень в активну форму є дохід та бажання захисти власне майно, для суб'єктів акумулювання – винагорода за їх професійну діяльність та її гарантії і впевненість у змозі виконати зобов'язання перед власниками коштів, для суб'єктів використання – отримання достатньої кількості ресурсів у користування на достатній термін задля досягнення прибутку або іншого ефекту, отримання достатнього доходу, щоб покрити витрати на отримання коштів, гарантії доходності в цілому;

5) посилення втручання держави, яка виконує функції творця правової форми відносин та правових обмежень мотивації, організатора дотримання правових норм, регулятора статусу та можливостей кожного з учасників процесу трансформації, регулятора середовища і відносин, в яких формуються первісні чинники даного процесу – доходи, очікування, економічна кон'юнктура та ін.;

6) розвиток інструментів реалізації відносин – фінансового посередництва, в т.ч. інституційного, правових та фінансових інструментів, організаційних форм торгівлі капіталом, технічних засобів її забезпечення та ін.

Таким чином, сутність зв'язку між заощадженнями населення та інвестиціями в національній економіці полягає у різноманітні відносин між суб'єктами формування, акумулювання та використання заощаджень в якості інвестиційних ресурсів процесі у перетворенні заощаджень на інвестиції. Системність даного зв'язку визначається цілісністю, цілеспрямованістю, структурованістю цих відносин, що можна проілюструвати на рис. 2.

Метою функціонування даної системи зв'язків виступає забезпечення перетворень саме заощаджень населення на інвестиційні ресурси. В цьому аспекті система виступає частиною більш всеохоплюючої фінансової системи національної економіки з елементами грошово-кредитного механізму.

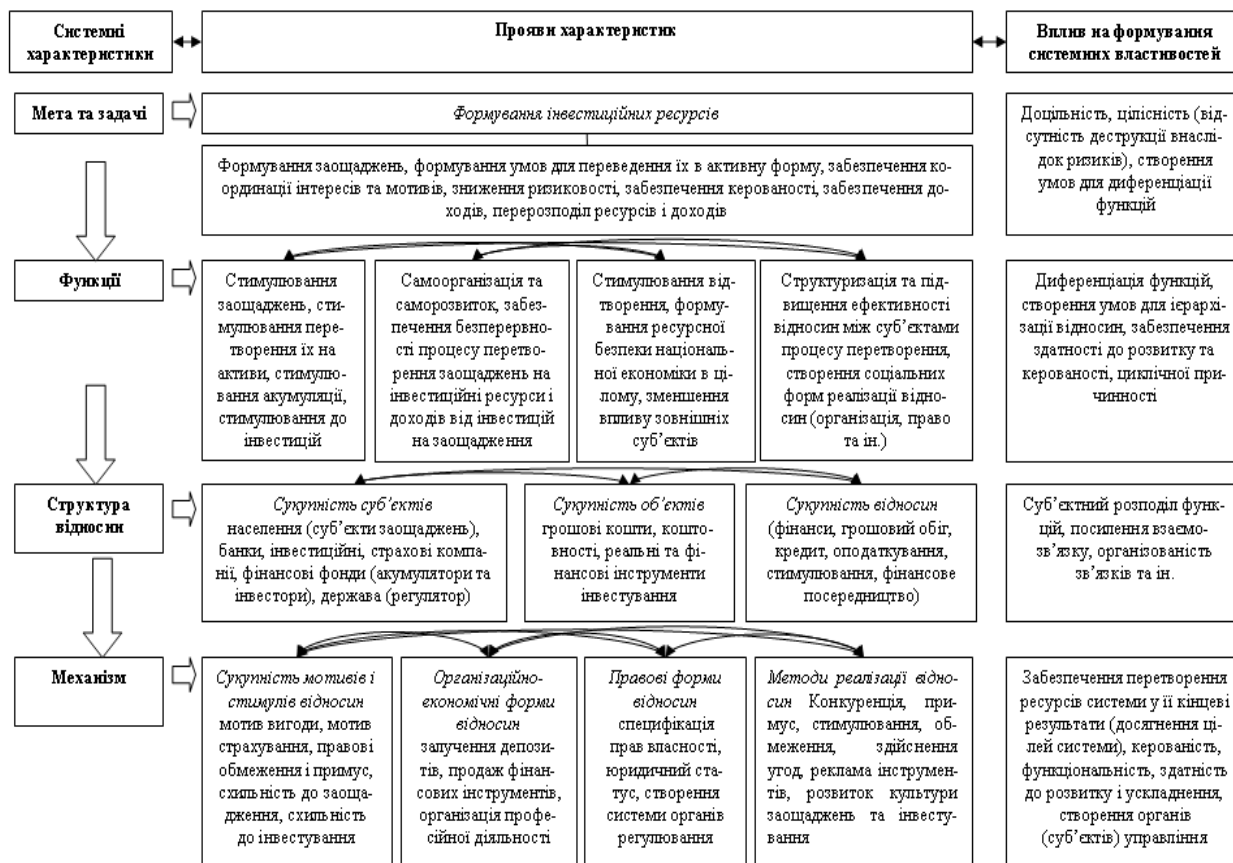

Рис. 2. Прояви характеристик в зв'язках між заощадженнями та інвестиціями як основа доведення їх системності

Головним функціональним призначенням (не враховуючи системних функцій забезпечення цілісності, збалансованості, розвитку) системи зв'язків між заощадженнями та інвестиціями виступає формування інвестиційних ресурсів для функціонування і розвитку національної економіки в цілому, забезпечення її безпеки в разі зовнішніх шоків, внутрішніх резервів підвищення конкурентоспроможності тощо.

Реалізація зазначених на рис. 2 функцій приводить до їх ускладнення та диференціації, виділення спеціалізованих суб'єктів (банківські установи, інвестиційні, пенсійні, хедж-фонди, страхові компанії, кредитні спілки та ін.), самоорганізації та організації (біржі, синдикати, консорціуми) та об'єктів (депозитні продукти, фінансові інструменти).

Розвиток системи з точки зору її суб'єктного складу, структури відносин, приводить до формування певних усталених форм організації суб'єктів та зв'язків між ними – механізму, в складі якого доцільно виділити стимули, форми та методи реалізації відносин. В даному контексті аналіз зводиться до вже відомих науці понять та концепцій:

1) аналіз функціональної залежності між доходом та заощадженнями у вигляді схильності до заощаджень, між доходом та інвестиціями у вигляді схильності до інвестування, міжчасових переваг, схильності до ризику;

2) аналіз організаційних форм залучення заощаджень у інвестиційний процес з точки зору його правового забезпечення, організації діяльності, способів комунікації, методів реалізації та ін.;

3) аналіз управління процесом перетворення заощаджень на інвестиції: створення системи державного регулювання, самоорганізація ринків та професійних співтовариств, оптимізації доходності та ризику, обмеження та спрямування інвестицій, стимулювання заощаджень та примусове виведення їх з тіні шляхом податкового контролю та протидії відмивання незаконних доходів, податкових амністій, створення суспільної культури заощаджень та інвестування, управління масовою свідомістю.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Таким чином, аналіз показав, що сутність зв'язку між заощадженнями населення та інвестиціями в національній економіці полягає у функціонуванні системи відносин між суб'єктами формування, акумулювання та використання заощаджень в якості інвестиційних ресурсів процесі у перетворенні заощаджень на інвестиції.

Системність даного зв'язку визначається з двох позицій. За сутністю і функціональним призначенням в рамках національної соціально-економічної системи він існує як необхідність використання все більшої кількості суб'єктно розподілених ресурсів для задоволення зростаючих потреб певної кількості суб'єктів і відповідної координації економічних мотивів та інтересів цих суб'єктів. З іншого боку, аналіз реалізації даного зв'язку у формі певної сукупності відносин доводить, що ця сукупність відповідає характеристикам системних об'єктів (мета, функції та задачі, структура, механізм) і має системні властивості (доцільність, цілісність, ієрархічність, здатність до розвитку, керованість, відкритість одночасно за відносною

від обмеженості від інших підсистем національної економіки і у взаємодії з ними). Змістові особливості системи зв'язків між заощадженнями та інвестиціями полягають в утворенні специфічної сукупності суб'єктів процесу трансформації коштів населення у інвестиційні ресурси, особливої системи відносин між ними, формуванні сукупності особливих мотивів та стимулів діяльності в даній сфері, методів управління.

Джерела та література:

1. Ерохина Е. А. Теория экономического развития : системно-синергетический подход – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.coast.ru/referats/library/ek.lit.agava.ru/eroh
2. Мойсеенко К. С. Мета, принципи, цільові орієнтири і функції соціально-економічної системи суспільства / К. С. Мойсеенко // Вестник Донецкого университета экономики и права. – 2006. – №1. – С. 153-158.
3. Старіш О. Г. Системологія : Підручник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.
4. Бузгалин А. В., Колганов А. И. Теория социально-экономических трансформаций : Прошлое, настоящее и будущее экономик «реального социализма» в глобальном постиндустриальном мире : Учебник. – М. : ТЕИС, 2003. – 679 с.
5. Норт Д. Институції, інституційні зміни та функціонування економіки / Пер. з англ. І. Дзюб. – К. : Основи. 2000. – 198 с.

Кучміїв А.В.

УДК 504:330

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

***Анотація.** Визначено головні цілі екологічного маркетингу, екологічні життєві цикли продукції, розроблено механізм розрахунку екологічної ціни товару, наведені маркетингові комунікації в системі екологічного маркетингу, систему екологічного розподілу, на базі якої зроблено висновок, що перевага повинна віддаватися системам розподілу, які знижують екологічні витрати, вона повинна бути мінімально шкідливою для навколишнього середовища і повинна максимально відповідати умовам екологічної безпеки.*

***Ключеві слова:** екологічний маркетинг, стратегія, екологічна безпека, продукція, ціноутворення, цінова надбавка.*

***Аннотация.** Определены главные цели экологического маркетинга, экологические жизненные циклы продукции, разработан механизм расчета экологической цены товара, приведенные маркетинговые коммуникации в системе экологического маркетинга, система экологического распределения, на базе которой сделан вывод, что предпочтение должно отдаваться системам распределения, которые снижают экологические затраты, она должна быть минимально вредной для окружающей среды и должна максимально соответствовать условиям экологической безопасности.*

***Ключевые слова:** экологический маркетинг, стратегия, экологическая безопасность, продукция, ценообразование, ценовая надбавка.*

***Summary.** Main goals of ecological marketing, ecological product lifecycles are determined, the mechanism of calculation of the ecological price of the goods, the given marketing communications in system of ecological marketing is developed, system of ecological distribution based on which the conclusion is drawn that the preference shall be given to systems of distribution which reduce environmental costs, it shall be minimum harmful to environment and shall correspond to conditions of an ecological safety as much as possible.*

***Keywords:** ecological marketing, strategy, ecological safety, products, pricing, price allowance.*

Останніми роками бізнес середовище все частіше розглядає навколишнє середовище з позиції можливостей, успішно перетворюючи екологічні вимоги у переваги для бізнесу. Інструментам екологічного маркетингу приділяється все більше уваги, як до ефективних механізмів, що дозволяють інтегрувати екологічні пріоритети в стратегії економічного розвитку.

Формування будь-якої стратегії екологічного маркетингу спрямовано на врахування екологічного чинника у підприємницькій діяльності. Щоб створювати екологічні продукти та послуги компаніям необхідно визнати необхідність врахування екологічних чинників на найвищому рівні, а екологічна політика повинна стати інтегрованою в кожен вид підприємницької діяльності. До того ж реалізація цілей екологоорієнтованих стратегій суб'єктами господарювання створює можливості для одержання додаткового доходу одразу від економічних і екологічних дивідендів, - так званого подвійного фінансового виграшу, який фахівці екологічного менеджменту нарекли «збиранням низько звисаючих плодів» [1].

Екологічний маркетинг є одним з інструментів еколого-економічного управління. Він покликаний виявити екологічний потенціал підприємства, визначити його довгострокові цілі і забезпечити їх реалізацію за допомогою застосування системи інструментів. Традиційна система інструментів екологічного маркетингу з позиції виробника включає продукт, ціну, просування і розподіл; з позиції споживача - потреби, витрати, комунікацію і зручність і на відміну від традиційної системи інструментів маркетингу, тут враховуються екологічні аспекти. Організація може безпосередньо маніпулювати інструментами екологічного маркетингу задля найкращого задоволення потреби цільових ринків та збільшення вигоди споживачів. Ця система інструментів прийнята відомими маркетологами. Деякі дослідники для